

MENÂSİK-İ MESÂLİK*

Sevim İlgürel

Fakîr hacca varup gelince İstanbul'da ve gayride zuhûr eden havadisât beyânındadır :

Cümle havâdisden biri mahmiye-i İstanbul'a vâsıl olunduğu hafta Hafız Ahmed Paşa'nın katl olunmasıdır.

Oî hâdisenin icmâli ya'ni mebd-i katl-i hâl menşe-i ceng [ü] cidâl budur ki sâbika Acem seferine serdâr olan Hüsrev Paşa Bağdad üzerine giderken Musul'a vâsıl olundukda tâ'ife-i sipâh itâ'at etmeyüp elbetde bu sene dönülsün deyu üzerine hücum eyleyüp serdâr-ı mezkûr «ben başımdan korkarın. Tâ ki, cânib-i şehriyârîden izn-i humâyûn olmayınca dönmeğe kâdir değılem» dedikte tâ'ife-i sipâh kendüye ve mansıbına zarar getirmemeğe ta'ahhüd edüp ve bu ahdin uhdesinden (112 a) gelmek için biri birine galiz yeminler vi-rüp inâdlarında ısrâr etdiklerinde muhâlefet mümkün olmaduğu haberi resîde-i sem'-i şehriyârî olundukda Hüsrev Paşa'yı ma'zûl etmeğın tâ'ife-i sipâhiyânın ekseri payitaht-ı 'aliyye mahmiye-i Kostaniyye'de cem'iyet idüp hâtibe-i dergâh-ı âliyyeye varup Hüsrev Paşa 'azline bâ'is olanların biri Hafız Ahmed Paşa, Defterdâr Mustafa Paşa ve Yeniçeri Ağası Hasan Halife ve musâhib Musa Çelebî'dür. Cümlesin isterüz deyu hücum etmeğın Hafız Paşa'yı Üsküdar'da ahz edüp meydana getirdüklerinde eşkiyâ-yı sipâh dest-i ta'arruz dırâz edüp miyân-ı meydanda rize rize eylediler. Taleb eylediklerinden Ahmed Paşa'dan mâ'adâsı ol hinde bulunmayup ihtifâ eylediler. Pâdişâh-ı gayur dahi bu kazıyye-i nâ-marziyetden gâyetde bî-huzûr olmağın Hüsrev Paşa'yı katl eyledi. Ammâ ki, tâ'ife-i sipâhın gurûrları gîtdükce terâkki bulup İstanbul'da ve etrâfda istedikleri gibi hây huya ve ol (112 b) muhtefileri cüst ü cûya ikdâm ü ihtimâmları müstedd olmağın bir aydan sonra Defterdar Mustafa Paşa'yı ve Hasan Halife'yi ve Musa Çelebî'yi dahi bulup cümlesin katl eylediler.

* İlk kısmı, *Tarih Enstitüsü Dergisi* (1975), sayı: 6, s. 111-128'de yayınlanmıştır.

Bu vak'a-ı hâtifeden sonra sipâh tâ'ifesinin tuğyanı fevka'l-had müstedd olup Ahmed Paşa yerine vezîri azam olan Receb Paşa'yı dahi hevâlarına tâbi' eyleyüp niçe fesâdât-ı azîme irtikâbına cesâret etmekle la'ni etmeğe tasmîm üzere iken talî'a-yı şehriyârî lûtf-i bârî yârî edüp Receb Paşa'nın hıyâneti duyulup katl olunup ve sürbe başlarından Sakka Mehemed'i ve İlâhi nâm hâne tebâhi ve birkaç şakiyi dahi giriftâr-ı ser-pençe-i bih-vâr etdiklerinden tâ'ife-i sipâh At-meydanı'nda cem'iyet edüp dergâh-ı pâdişâh-ı âlem-penâha azîmet üzere iken *حق سبحانه وتعالى* mahz-ı lûtf u kereminden kalblerine ilkâ-yı ru'b etmekle cesâret edemeyüp cem'iyetleri perişân olur. Bu esnâda bir kaçının hakkından gelinmekle ve sâ'ir bilâdda olan beğlerbeğilere dahi eyâletinizde olan sürbe başların hakkından gelesiz deyü âvâmir perâkende olunmağla cesâretleri hasârete mübeddel olup her biri yerlü yerine girizân oldu. Leşker-i bed-ahd perâkende cümleden biri Anadolu semtine geçildükde sâbıkâ Anadolu beğlerbeğliğinden munfasıl olup sonra Balıkesir etrafında müstevli olan İlyas Paşa Vak'asıdır. Anın dahi icmâli ya'ni keyfiyyet-i hâli budur ki, mezkûr İlyas Paşa Balıkesir ve havâlisine musallat olup fatk u râtk-ı umûrda kendü re'yinde mustakil olup Âsitâne-i şehinşâhiden varan evâmire çendan mültefit olmayup bu esnâda ba'zı, beğlerbeğilik verildikde kabûl etmeyüp cümleden Şam-ı şerif eyâleti tevcih olundukda egerçi kabûl sûretin gösterüp müsellim gönderildi. Lâkin kendi bî-nefsihi kalkup Şam'a teveccüh etmemekle veche-i temerrüde müteveccih olduğu müte'ayyin olıcak ol eyyâmında Anadolu beğlerbeğisi Küçük Ahmed Paşa üzerine varmak için (113 b) emr olundukda ol dahi kalkup üzerine varup ba'de'l-mukâbele ve'l-mukâtele mukâvemete kâdir olmamağın kaçup Bergama kal'esine tahassun eyledikde Küçük Ahmed Paşa dahi kal'e üzerine varup muhâsara idüp birkaç gün dahi ceng oldukdan sonra envâ'-ı istimâlet ile kal'eden çıkarup kendü ile ma'an südde-i şehinşâhi'ye getürdükde Küçük Ahmed Paşa vâli-i Şam ve İlyas Paşa tu'me-i tîg-i hûn-âşâm kılındı. Rahne-ger melik ser-efgende-bih cümleden biri dahi Şam'dan Mekke-i Mükerrreme'ye varılınca urbân-ı bâdiye-i nişânın dest-i ta'adilerinden çekilen âlâmdür. Ol kıssanın icmâli ya'ni vâki'-i hâl budur ki, sal-hâ-pişinde mîr-i hüccâc olan ibni Ferruh ceng-cüy ve tünd-hüy âdem olmağla a'râb-ı âdiyye peymânın âdât-ı kabihalarına çendan mültefit olmayup ya'ni her sene surre nâmına ahgeldükleri mâl-ı firâvânın ba'zı virüp ve ba'zı âharı yerine zebân-ı tîg-i

lisân sinan ile (114 a) cevâb verür imiş. Bu sene gayri emir-i hâcc olmağla belde-i Şam'da defterdâr-ı sâye-nişin olan İbrahim Paşa'yı rahât-güzün olmağla ve hüccâcı iletmeğe me'mûr olan Şam kulundan dahi çok kimesne olmağla beriyye içine girildükde tâ'ife-i dağiyeye-i urbân kâfile-i hüccâc üzerine tuğlu tuğyan idüp ta Bedrihuneyn nâm menzile gelince bir gün rahat ve ne bir gice istirahat müyesser olmadı. Cebel-i Bulkâ nâm menzile vâsıl olduğu gün ol etrâfın Â'râbı pişgâh-ı hüccâcdan bir mikdâr şütür sürüp mirî cânibinden ale'l-acele üzerine varıldıkda Bekir Beğ kulundan birinin bir sinan-ı can-sitânile ensesinden urulup alından çıktı. Şam kulu bu hâli göricek ne şîr-i şütür ne didâr-ı arab deyü gerüye dönüp arablar dahi şütürleri götürdü. Bir dahi Ayn-ı Hasa nâm menzile vâsıl oldukda ol havaliye musallat olan Reşid nâm şeyhûlarab aleyhi'l-makami'i mine'n-nâr-ı ve'l-leheb Emir-i hacc-ı sâlifün cerâhat (114 b) hredlerinden olmağla ahz-ı intikâm için kâfile-i hüccâc tuhfe-i tüfeng-i dest-i âviz ile istikbâl eyledikde mirî cânibinden dahi yüz mikdârı cerâta tüfeng-endâzları var idi. Anlar ve Şam kulundan dahi mukâbil olup vakt-i işrâkdan âvân-ı zuhra dek manend-i vâkı'a-i Kerbelâ suru üzerine aşup ve gavga oldu. Âkıbet taraf-ı hüccâcdan birkaç âdem ve birkaç hayvan mecrûh ve helâk ve cânib-i A'râb pür-lecâcdan dahi birkaçı alûde-i hûn ve ceng olundukdan sonra on dört bin gurus tavassut ile def'-i kitâl ve ref'-i cidâl olunup ol menzilden irtihâl olundu. Bir dahi Şakku'l-acûz nâm menzile nüzûl olundukda ki Ulâ ile mâbeyni azdur. Ulâ'dan birkaç kimesne gelüp haber verdiler ki, ol etrâfda sâkin olan masâdik-ı kerîmetü'l-arab eşedd-i küfren ve nifâken olan kabâil-i A'rabdan Beniseher nâm bir kabile ki, kulûb-ı kâsiyeleri sahra-yı semâdân eşeddür. Birkaç sene mukaddem Ulâ bağçe (115 a) lerinün suyu hıfzı için binâ olunan kulle husûsu için âhâli-yi Ulâ ile husûmet üzere olmağın hüccâcı bi'z-zarûre kendüler tarafından kılup ma'hûd kulleyi hedm ettirmek maslahatı için zir-i hacc-i nâke-i hazret-i Sâlih «aleyhi's-selâmda» vâki' olan râh-ı teng hizem ü seng ile sedd idüp murâdı budur ki kâfile-i hüccâcı ale'l-gafle mazik-i ma'hûdda duhûl itdükde kafalarında nize ve tüfeng ile mübâşeret-i ceng oluna. *الحمد والله تعالى*

A'râb-ı kîne-hâhın bu güne mekrlerinden âgâh olıcak ol tarafa gidilmeyüp gelen kimesneler delâleti ile bir gayri tarikden Ulâ'ya azîmet olundu.

Sedd edüp âteş ile râh-ı arab
Gerçi hüccâca seng-i râh olundu
Lîk bir gayri yol virüp Allah
Araba yüzü karası kaldı

Hüccâc-ı pür-keder sâlik-i râh-ı diger oldukları A'râb-ı fitnegir dâ'îye bir dağ olmağın ol gün bir dağ arasında bir mikdâr arab zahir ve bedid olup tâ Ulâ'ya vâsıl olunca yemîn ve şimâlden ceng ü kîtâl (115 b) olundu. Bir dahi Ulâ'ya nüzûl olunduğu gicenün irtesi gicesi yine tâ'ife-i urbân pür-tuğyân hıyâm üzerine havâle olan gûh-ı senginün bâlâsına su'ûd edüp hüccâc üzerine tüfeng-endâz etdiklerinde, beri cânibinden dahi toplar ile ceng ü cidâle mübâşeret olunmağın ol gice rûy-ı istirâhat-ı hâbda dahi görülmeyüp tâ sabaha dek gözlerimiz encüm-i çarh-ı devvâr yerine bâlâ-yı hıyâmda mürür iden mihre âteşin tüfeng-i şümâr ederdi.

Ol gice leşker-i hâb ile hayli ceng oldu
Kazâ-yı dîde-i sipâh ser-sedd-i teng oldu

Hüccâcdan dört nefer kimesne alûde-i hûn-ı hâk ve mevâşi kısmından bir niçe hayvan helâk eyleyüp ve sabaha karîb çadırlarun bir tarafın basup bir cânibinden dahi üzerine varılup bir mikdâr ceng ü cidâlden sonra huzûr-ı kalbile mürûr olundu. Bilcümle hemân dönüşde Bedr-i Huneyn'den Âsi Hurma'ya gelince yüz yirmi (116 a) beş aded cemâl-i pür-himâl alındı deyü hisâb olundu. Cümleden biri bu sâl-i kesîrül-fitnede zuhûr iden gavgâ-yı leşker-i Yemen'dür. Ol kaziyenin dahi keyfiyet ü ahvâli ya'ni mebd-i harb ü kîtâl budur ki, sene-i sitte ve selâsine ve elfde Ahmed Paşa nâm mir-i mirân-ı benâm Yemen Beglerbeğisi ta'yîn olunup ol diyârda ref'-i i'lâm tasallut eden imâmın def'i için bir mikdâr askere serdâr kılınup şâhrâh-ı Yemen'e rû-be-râh kılınmışdı. Paşa-yı mesfûr Mısır'dan keştiler ile Cidde'ye giderken sahil-i Cidde'ye karîb ihmâl-i eskâlin tahmil ettiği keşti gark olup kendüsü Cidde'ye vâsıl oldukda ol eyyâmda Mekke-i mükerrermede şerîf olan Şerif Muhsin'den gavvaslar tedariük olunup ihrâc olunması ricâ itdükde kabule karin olmayup bizden deryâ dibindeki eşyanın tahsil olunmasını ister deyü müstemil cevâblar gönderüp Ahmed Paşa şerîfün bu vaz'ından müte'ellim olmağın vezirini bir tarikile ahz eyleyüp salb (116 b) eyledüğinden

mâ'ada kendüyü hal' etmek için elümde emr-i şerîf vardur deyü yerine sinîn-i kesireden biri şibâ'-ı âlem olunup ol eyyâmda Cidde'de kendüye mülakât eden Şerif Ahmed'i şerîf nasb eylemek ister deyü Şerif Muhsin bu haber-i vahşet-eseri gûş idicek ziyâde havfa düşmeğın sabıkâ diyâr-ı Rum'dan varup Mekke-i mükerreme mücâvirlerinden vaz'-ı nasihat emrine meşgûl olan Karabaş Efendi'yi dânekarîb ile dâm-ı mekre düşürüp bir tarik ile Ahmed Paşa'yı rûberû adem etmek için Cidde'ye irsâl eder. Karabaş Efendi dahi Cidde'ye varup Ahmed Paşa'nın kethüdâsına yirmi bin altun va'de etmek izlâl idüp bir postin mesmûm ilbâs ile tesmim etdirüp hemân ol gice Mekke-i mükerreme cânibine firâr eder. Ertesi Ahmed Paşa'nın etbâ'ı bu vâkı'a-ı fâki'adan haberdâr olcuk Karabaşın ardınca birkaç suvâr-ı sebâ-reftâr irsâl eyleyüp (117 a) Cidde ile Mekke-i Mükerreme mâ-beyninde vâki' Haderetlim menzilinde ahz eyleyüp gerü Cidde'ye getürdüklerinde leşker perişân ahvâl üzerine cem' olup bu vâki'anın sebebini su'âl ederler. Karabaşın inkâra mecâli olmayup başı gibi yüzü karasın ikrâr ve kendü ile kethüdânın cem'i vâki' olan ahvâli kabâhat menâllerin izhâr edicek fi'l-hâl ikisin dahi tîğ-i intikâmla pâre pâre iderler.

Kendiler tahsil idüp yüz karasın
Görmedi bir dahi kimesne karasın

Ba'dehû Ahmed Paşa'nın askeri mezkûr şerîf Ahmed'i Kendülerine serdâr ittihaz edüp altı ay mikdârı Cidde'de sükûn ve ârâm etdükden sonra bir gün Şerif Ahmed leşker-i ma'hûd ile kalkup şerîf Muhsin'in üzerine varup ol dahi âsâkir-i urbân ile istikbâl edüp Mekke-i mükerreme taşrasında mukâbil vâki' oldukda Şerif Ahmed gâlib olup şerîflik mesnedine cülûs eyledi. Şerif Muhsin mağlûb (117 b) [ve] perişân girizân olup memleketine müstevlî olan imamun himâye-i himâyetine ilticâ eyledi. Bu vak'adan bir iki sene mikdârı zaman güzêrân etdükden sonra ümerâ-yı Mısır'dan Kansu nâm mir-i âlem Yemen tarafına ser'asker ta'yîn olunup payitaht-ı mahmiye-i Kostantiniyye'den dahi ba'de itmâmü'l-maslahat sipahilik verilmeğe va'adile üç bin gönüllü yazılup cânib-i Mısır'a gönderilüp andan Kansu Paşa ile deryâdan cânib-i Yemen'e rûberâh kılındı. Kansu Paşa Cidde'ye vâsıl oldukda «tagallüb tarikile şerîf olmuşdur» deyü Şerif Ahmed'i katl idüp yerine şerîf Mes'ûd'u iclâs eyledükden sonra

kendüsü Yemen cânibine azîmet eyleyüp bir seneden sonra Şerif Mes'ûd dahi vefât etmeğin cânib-i saltanatdan şerif Abdullah nâm pîr-i sal-hürde ta'yîn olundu. Sabıkâ imâma ilticâ eden Şerif Muh-sin ol diyârda fevt olmuş idi. Oğlu Şerif Zeyd bu esnâda imâmdan on bin (118 a) mikdârı asker alup gelüp şerif Abdullah üzerine hü-cûm eyledükde şerif Abdullah'ın mukâvemete iktidârı olmadığından nefsini hal' eyleyüp kendinin oğlu Şerif Muhammed ile Şerif Zeyd iştirâk üzere şerif olmaları üzere sulh olunduktan sonra zaman-ı yesirde şerif Abdullah fevt olup ba'dehû Şerif Muhammed ile Şerif Zeyd iştirâk üzere şerif oldukları eyyâmda sene ihdâ ve erba'ine ve elfdir. Yemen muhafazasında olan leşkerden bin beş yüz mikdârı kimesne müddet-i hizmetleri tamâm olmağın tarîk-i berden imâmın ülkesi içinden rücu' eyleyüp gele gele Mekke-i Mükerrreme kurbüne geldiklerinde meğer Yemen'de iken yemen kulu ile zıd düşmüşleri-miş. Anlar bunlardan mukaddem Kabe-i Mükerrreme'ye ve Mısır cânibine taraf-ı deryâdan âdemler ve mahzarlar göndermişler ki, ol varan eşhâsdan «zinhâr hazer üzere olun, zirâ celâlıredür» demelerile (من تسمع بحل) mefhûmunca vehme tâbi' olup yollar üzerinde su kuyuların mu'attal eyledükden sonra yemenilere haber (118 b) gönderüp zinhâr kendiler gelüp Mekke-i Mükerrreme'ye girmeyüp hemân âlât-ı harblerini göndersünler biz anları keştilere koyup yine Yemen diyârına gönderile. Böyle olmaz ise cümlesin alef-i şimşir iderüz deyü tehdîd ederler. Leşker-i Yemen bu kelâm-ı fesâd-encâmı güş edicek ref'-i alem isyân eyleyüp ceng ü kitâle nasb-ı nefis iderler. Ez in cânib Şerif Muhammed ile Şerif Zeyd ve Mısır tarafından bu husûsa muzâheret için varan bir mîrialem on binden ziyâde âdem ile Yemenileri Mekke-i mükerrreme karîb bir mahalde istikbâl edüp sene-i mezbûre Recebinin avahırında tarafeynden ceng ü kı-tâle mübâşeret olundukda bâ fermân-ı لا يستل عما فعل fi'l-yevmi'l-evvel leşker-i Yemen gâlib olup beri taraftan Şerif Muhammed kendüsü ve sâir şürefâdan on altı kimesne ve leşkerlerinden altı yüz âdem düşüp Şerif Zeyd bakiyye asker ile firâr edüp ihtifâ iderler. Yemeniler dahi şehre girüp niçe niçe fesâdât-ı kabîhayı irtikâb iderler. العوام كالهوام mefhûmuna (119 a) mâ-sadak olan ci-hetle avâm hürmet-i haramü'l-hay ne bilsün mücerred âhâlisinden ahz u intikâm için Mekke-i mükerrremede kasaba-i Cidde'de olan ba'z-ı ağniyânın hânelerin yağma ve gâret ve niçe 'asfenün perde-i

ismetlerin hetk etmeğe cesâret eylediklerinden ma'âdâ ol Mısır'dan varan Mir Ali dahi menzilinde tutup katl edüp Şerif Memi nâm şerifi kendüler şerif nasb idüp altı ay mikdârı bu hâletle Mekke-i mükerrreme'de karar ederler. Bu vak'a-i fâki'a hüccâc-ı islâm dahi Şam'da iken istimâ' olunup acaba bu sene hacc-ı şerif ahvâli nice olur deyü mütekeddir olup beyne'l-havf ve'r-recâ mütevekkilen

على الله azm-i tarîk-i beyt-i Hudâ olunup tâ vadi-i Fâtima nâm menzile vâsıl olunca bu şibhden rehâ bulunmamışdı. Menzil-i ma'-hûda vâsıl oldukda ceht-i mezkûrenin kulübüne hakk suphanehu ve teâlâ mehâsin-i lütf-i kereminden ilkâ-yı ru'b etmekle karşı komağa cesâret edemeyüp Şerif Nemi ile ma'ân Ta'if semtine rû-be-râh olunduklarında şerif Zeyd (119 b) girü zuhûr etdikde hüccâc-ı islâm dahi sefâ-yı hatır ile Mekke-i mükerrremeye dahil olup

من كرمه وسر دخله وكان آمناً müşâhede olundu. Taşra çıkdıkda Basra hüccâcına rast gelüp bir mikdâr eşyâların gâret eylediklerinden sonra yine cebel-i Arafat mukâbelesinde olan cibâlden birinin verâsına nüzûl ederler. Muradları bu ki, hîn-i vukûfda ale'l-gafle hüccâcı basalar. Bu husûsda dahi hakk subhanehu ve te'âlâ hazretlerinin mahz-ı kemâl-i ihsânı müşâhede olunmuşdur ki, eğer cesâret etseler hasâret görünür idi. Zirâ ki, cemî'-i hüccâcın içinde kılıca gelür iki bin âdem olduğu müşâhid idi. Mısır tarafından dahi çokluk hüccâc gelmeyüp ancak bu gâilenün def'i maslahatı için dört mîr-i âlem ile tahminen bin kadar âdem gelmiş idi. Hacc-ı şerif emri tamam oluduktan sonra a'yân-ı hüccâc ile eşrâf-ı Mekke-i mükerrreme bir yere gelüp eyâ bu gâilenün def'i ne yüzden sûret bulur deyü müşâvere ve her gün (120 a) Şâmiler ıslâh-ı mâbeyn için varup gelürler idi. Şamilerün dahi sulhdan murâdı kendülere hemrâh olan cezzâr-ı tûfeng-endâzları Mısır cânibine azîmet etmekle A'râb-ı bâdiye nişinan havfından anların bedeli bunları hemrâh edicek idi. Âkıbet beş yüz mikdârı kimesne tarîk-i lüceden rücu' idüp hüccâc-ı Şâmile ma'an âzîm-i Şam olup mâ'adası kemâkân sâlik-i râh-ı isyân oldular. Ka'-be-i mükerrremün Mısır ile şâmilerden mukaddem kalkmak mu'tâd-ı kadîm iken bu sene hisselerine kalan bakiyye-i eşhâs def' için sonraya kalup bizden sonra ahvâlleri ne yüzden olduğu tâ Edirne'ye vâsıl olunca ma'lûmumuz olmamışdı. Ba'de'l-vusûl istimâ' Mısırlılar dahi bizden bir iki gün sonra mukâbele ve mukâtele etmeden Mekke-i mükerrremeden kalkup cânib-i Mısra azîmet ederler. Bekâya-yı eş-

hâs-ı ma'hûde dahi bir yere bî-mâlikden perişân hâl olup ba'zısı der-yâdan keştiler ile cânib-i Mısra gelürler. Ba'zı âharı dahi tarik-i berden Basra cânibine rû-be-râh olurlar. Mülâhaza olunmak gerek evvel emirde tarafeynden birinün bu güne fesâde cesâret melhûzu değil iken tavassut-ı mekâyid-i erbâb-ı nifâk ile ne mertebe hasâret ve cesâret etdiler. Bu sene bu kadar 'avayık şey zuhûr etmiş iken yine safâ-yı hâtır ile hacc-ı şerif müyesser olup sâlîmen rüçû' olunduğu bir ni'met-i azîmedür ki şükrü mümkün değildir. Zirâ sinîn-i sâlîfde hüccâc-ı islâm A'rab elinden ne mertebe âlâm-ı şedâyid çekildiği kütüb-i tevârihde mastûrdur. Cümleden re's-i tarih tis'a mi'ede kabâ'il-i A'râb-ı hûn-ı âşâmdan Beni İbrahim ve Beni Lâm nâm iki tâ'ife hüccâc Şam'ı basup bilkülliyye katl u gâret ve emvâl ve erzâkların nehb ile isâl-i hasâret idüp on üç bin mikdârı şütür-i pür-bâr-dâr ancak on altı aded cemâl-i bî-bâr halâs olduğu tarih-i Kudüs'de de mezkûrdur.

B Â B - I R Â B İ '

BEYT-İ MÜKERREMİN BİNÂSINI TECDİD EDENLERİN BEYÂNINDADUR.

Ka'be-i mükerreme şimdiki (121 a) binâsından evvel bir rivâ-yetde on kere binâ olunmuştur. Âmirlerinin esâmilerin şu'arâ-yı arabdan biri bu veçhile nazm eylemiştir.

N a z m

بى الكعبة الفراء عشر وذكرتهم
و رتبهم حسب لى اجز النقه
ملائكة الرحمن آدم وولده
كذلك خليل الله تم العباقة
وجرهم امضاً فر شهم
كزوا ابن ذير ثم حجاج لا حقد

Ya'ni binâ edenlerin evveli melâ'iketü'r-rahman ikinci hazret-i Adem aleyhisselâm, Üçüncü hazret-i Âdem'ün evlâdı, dördüncü hazret-i İbrahim aleyhisselâm beşinci Âlife, altıncı Cerhem, yedinci

Kussî, sekizinci Kureyş dokuzuncu ibn Zübeyr, onuncusu Haccâc'dur Ammâ meşhûr mute'âref olan rivâyet üzere beş kerre binâ olunup evvelki, Melâ'ike-i rahman binâsıdır ki, Tufân-ı Nuh Aleyhisselâmın âsumâna ref' olunmuştur. İkinci, hazret-i İbrahim Aleyhisselâm binâsıdır ki, imtisâlen li'l-emrillâhi te'âlâ esâs-ı kadîm üzere binâ eylemiştir. Bu binâ iki bin yedi yüz yetmiş beş yıl geçdükdün sonra hazret-i Resûl-i ekrem sallallahü (121 b) te'âlâ aleyhi vessellem hazretlerinin sinn-i şerifleri otuz beş seneye vâsıl oldukda mürûr-ı ez-mân duhûr ile halel-tedbir ve ba'z-ı rivâyetde binâsı kasir olmağla ve sultân-ı enbiyâ salavâtü'l-melikü'l-âla hazretleri dahi ma'kul ve münâsib görmekte Kureyş hedm idüp girü binâ eylemişlerdir. Ve bu binâ dahi seksen iki yıl durdukdün sonra yezid-i pelid aleyhi'l-makâmî'i mine'n-nâr-ı ve'l-hadid telviyet-i mesned-i hilâfet eyledikde Hasin bin Nemri'yi serasker idüp Ka'be-i mükerreme üzerine gönderüp Abdullah bin Zübeyr hazretlerini kırk gün muhasara eyledüğü eyyâmde cebel-i Ebî Kübeys üzerine mancınıklar nasb idüp hâşâ sümme hâşâ beyt-i mükerrem hedm ü hark olmağın halel-pezir olmuşdu. Yezid-i pür sitem ol eyyâmde salik-i tarik-i adem olmağile ibni Zübeyr bu muhâsaradan halâs buldukdâ, beyt-i mükerremün halel-pezir olan binâsını hedm eyleyüp hicret-i nebeviyye aleyhi efdalü't-tehiyyeden sene erba'a ve sittinde müceddeden binâ eyleyüp ve hatîm-i şerifi içerü (122 a) alup şarkî ve garbî iki bâb etmiştir. Bu tarz üzere binâsına iki sebep vardır. Birisi Cenâb-ı Habîb-i ekrem sallallahu aleyhi vessellem hazretlerinin Hacce-tü'l-vedâ'da «eger ben gelicek sene dahi hayatta olursam bu beyt-i şerifün binâsını tecdid edüp ve Hatîm'i içerü alup şarkî ve garbî iki bâb olmak üzere binâ ederdüm» deyü buyurup lâkin hayât-ı habibü'r-rahman aleyhi salavatü'l-melikü'l-mennân hazretleri ol sene gülîstân-ı firdevs-i berîne hîrâmân olmağın hâli üzerine kalmasıdır. İkinci şuyûh-ı Kureyş'den yetmiş kimesne Abdullah bin Zübeyr'in huzûrunda Kureyş'in beyt-i şerifi bu tarz üzere binâ itmelerine sebep, adem-i kuvvet-i maliyeleri idi deyü şahâdet eylemesidir. Ve bu binâ dahi dokuz yıl durdukdün sonra Haccâc-ı zâlim Abdullah bin Zübeyr-i katl idüp hicret-i nebeviyye aleyhü ekmelü't-tehiyyeden sene-i erba' ve seb'inde yine Kureyş binâ eyledüğü tarz üzere binâ edüp ya'ni hatîm-i şerifi taşra koyup (122 b) bâbını dahi bir etmişdi. Ve bu binâ dahi dokuz yüz altmış beş yıl durup lâkin mürûr-ı ez-mân ile câniba halel-pezir olmağın selâtin-i âl-i Osmân (اغام)

(الله تعالى الى يوم الميزان) merhûm sultân Ahmed Hân sene-i işrine ve elfde iki yerde bir sim ve bir zer kaplu kuşaklar etmişlerdi. Bu hâl üzere müstemirr iken hicret-i nebeviyyeden sene-i tis'a ve selasîne ve elfde fermân (لا يستل عما يفعل) bir seyl-i azim gelüp tâ Harem-i şerif kubbelerinin kemerlerine beraber olup mescid-i şerif içinde ve şehir-i Mekke-i mükerrerme'de bin dört yüz mikdarı âdem helâk olduktan sonra beyt-i şerifin dahi bâb-ı şerifi divarından gayri üç divar sakıt olup rihte ve sahte شد جند بارکیست که bu dâr-ı şehkâr ma'lûm değildir ki Ka'be-i mükerrerme'ye bundan ziyâde seyl-i azim ola. Ammâ Suyutî, tarih-i mısra'da sekiz yüz seksen yedi tarihinde vâki' zilhiccenin ondördüncü gün beyt-i mükerrerme bir seyl-i azim gelüp (123 a) Âsâtîn-i Harem-i şerifin nicesin hedm eyleyüp garkâdan Mescid-i şerif içinde yetmiş kimesne ve şehir-i mükerrermede beş yüz kimesne bulunup zaman-ı câhiliyetde ve islâmda kesret ve vefretde buna mânend seyl-i kesir geldüğü istimâ' olunmamıştır. Hattâ cidâr-ı beyt-i şerifde mevzi'-i vüsûl zer' olundukda yedi zirâ' ve sü-lüs zirâ olundu deyü yazar. Zâhir budur ki, bu bizüm zamanımızda gelen seyl andan dahi ziyâde ola. Bu vâki' hâbile hâlâ Hâdimü'l-Haremeyni's-şerifeyn olan sultani'l-islâmî'l-müslimîn sultân Murad Hân hazretlerinin ma'lûmları oldukda sene erba'in ve elfde sâdât-ı mevâliden El-Kurevî Seyyid Mehmed Efendî Medine-i Münevvere kazâsı ihsân olundukda binâ-yı beyt-i mükerrerme emîn ve nâzır ve ümerâ-yı Mısır'dan Rıdvan Bey nâm mîr-i âlem dahi mübâşir ta'yin olup hazâne-i Âmireden otuz bin flori ihrâç olup sâlih ve mütedeyyin tüccarlar irsâl olundu. Seyyid-i mezkûr mîr-i mezbûr ile Mekke-i mükerrerme'ye vâsıl oldukda (123 b) sâbıkâ zikr olunan sim kuşakları dahi fûrûht idüp meblâğ-ı mezbûra zam eyleyüp halel-pezir olmağla cidâr-ı bâb-ı şerifi dahi hedm idüp eyemen-i evkâtta binâsına şürû' eyleyüp girü Resûllullah sallallahü te'âlâ aleyhi ves-sellemin zaman-ı şeriflerinde mevcûd olan tarz-ı Kureyş üzere binâ eyleyüp ihsân ve cümle itmâmı müyesser oldu, ve Mekke-i mükerrerme'den üç menzil vâki' Güzelce-bürke nâmile meşhûr olan bürke on yıldan berü harâb olup suyu kesilmiş imiş. Ol sene nukûd-ı vâfire sarf olup ol bürke dahi ta'mir olundu. Hakk subhanehü ve te'âlâ silsile-i âl-i Osman'ı ilâ yevmi'l-kıyâm mi'mâr-ı âlem olmadan hâli eylemeye âmin.

B Â B - I H Â M İ S

Mescid-i Haram'ı tecdid ve ta'mir edenlerin ve ba'zı ahvâlinin beyânındadır :

Mescid-i Haram'ı evvel tevsî' eyleyen Hazret-i Ömer bin el-Hattab'dur ki, hicret-i nebeviyyeden on yedinci senede beyt-i şerife karib olan hanelerden ba'zısını iştirâ idüp hedm eylemişdir. Ba'dehu sene-i işrinde hazret-i (124 a) Osman bin Affân dahi bir mikdâr tevsî' eylemişdir. Ba'dehu sene-i sitte ve işrinde Abdullah bin Zübeyr cevânib-i şarkî ve Şamî ve Yemânî'den birer mikdâr dahi tevsî' eylemişdir. Ba'dehu sene-i seb'a ve selasîne ve mi'ede Mansûr-ı Abbâsî cânib-i Şamî ve cânib-i garbîsinden birer mikdâr tevsî' eylemişdir. Ba'dehu Mansûr-ı Abbâs'un oğlu Muhammed Mehdî sene-i sittin ve mi'ede hacc-ı şerife varup Beyt-i mükerrerme â'lâsından esfeline dek misk-i amber ile tîlâ eyleyüp ol senelerde Mescid-i şerifi cânib-i Yemân ve cânib-i garbîsinden tevsî' eyleyüp şimdiki halde mevcûd olan mikdârı eylemişdir ki bundan sonra Mescid-i şerifde bâb-ı İbrahim tarafından iki bu miheklerden gayri tevessü' olunmamıştır. Ammâ binâsının tecdid ü ta'miri kerratile vâki' olmuştur. Hattâ, hâlâ mevcûd olan binâsı Sultân Selim Hân-ı sâni merhûmudur. Anların zamanlarına gelince Mescidü'l-Haram'ın sakfı dahi Mescid-i nebevî gibi ahşâb-ı menküşeden imiş. Lâkin anların zamanlarında (124 b) bilkülliyye halel-pezir olmağın sene-i semane ve seb'ine ve tis'a mi'e tarihinde umûmen tecdid etmeğe mübâşeret etdükde her dört bir birinin yerine hurde hacerden pâyeler binâ eyleyüp ve üzerine hâlâ mevcûd olan kîbâb u sığarı binâ etmişler idi. Ammâ kendü zamanlarında itmâmı müyesser olmayup isneteyn ve semanine ve tis'a mi'e tarihinde-ki Sultân Murad-ı sâlis merhûmun cülûsu tarihidür-müyesser olmuştur. Cevânib-i erba'asında mezbûr Murad Hân'un nâmı mastûr olduğuna sebep budur. Zemzem-i şerif kuyusunun dahi etrafı mülûk-ı Çerâkiseden Sultân Gavri'nin ve fevkânisi-ki makâm-ı Şaff'idür-mezkûr Murad Hân'ındur. Ve hâlâ mevcûd olan mîr-i şerif-ki ruhâm-ı ebyâz-ı munakkaş ile mübeyyendür-Sultân Süleyman Hân merhûmudur. Ve hatim-i şerifi muhit olan cidâr-ı mukavves mülûk-ı Çerâkiseden Kansu Gayri'nün binâsıdır. Ve makâm-ı Hanefî dahi Sultân Ahmed Hân'ındur. Ve hâlâ mevcûd olan altun oluğu dahi Sultân (125 a) Ahmed Hân tec-

did etmişdir. Ve makâm-ı İbrahim aleyhisselâm ile makâm-ı Maliki ve Hanbelî'nün hâlâ mevcûd olan binâları selâtîn-i âl-i Osman'ındur. Ve mescid-i şerifün taşrasında vâki' olan ebniyenün ekseri mülûk-ı Çerâkiseden Sultân Kayıtbay'ındur. Ve Bâbü'n-nedve vâki' olduğu ziyâde ki cânib-i Şam'da vâki' olmuşdur. Mu'tezid Abbâsî zamanında sene-i ihdâ ve semanine ve mi'eteynde binâ olunmuşdur. Bâb-ı İbrahim tarafında olan ziyâde ki, cânib-i garbîsinde vâki' olmuşdur. Sene-i sitte ve seb'ine ve selâse mi'ede binâ olunmuşdur. Ve mescid-i Haram'un mülûk-ı maziyye zamanlarında beş minâresi olup bir minâre dahi sultân Kayıtbay kendü medresesi kurbünde binâ eyleyüp anların zamanında altı minâre olmuşdur. Sonra Sultân Selim merhûm dahi berü kurbünde bir minâre dahi binâ edüp yedi olmuşdur-ki hâlâ cümlesi mevcûddur- Ve mescid-i şerifden taşra Mekke-i mükerrermede vâki' mevâzi'-i müteberrikeden Resûlullahu te'âlâ aleyhi vessellemün (125 b) vilâdet-i bâ-sa'âdetleri vâki' olan mahall-i mubâreke olan câmi'-i şerif Sultân Murad hân-ı salis zamanında kapu ağası olan Gazanfer Ağa merhûmun binâsıdır. Ve mevlid-i Fatimetü'z-Zehra'nın ki, hâne-i Hadicetü'l-kübrâ idi. Ve mevlid-i Hazret-i Ali'nin hâne-i ebi Talib idi. Ve dârü'l-hayraran ki Hazret-i Hamza idi. Ve dâr-ı devlet dâr-ı ebi Bekr-i Sıddik.

Ve Mekke-i Mükerreme taşrasında olan ziyâretgâhlardan ekserinün hâlâ mevcûd olan binâları merhûm Sultân Süleyman'ındur. Ve mescid-i Haramun on dokuz yerde kapusu vardır ki, cümlesi otuz dokuz kemerdir. Birisi hâlâ Bâbü's-selâm nâmile meşhûr olan bâb-ı Beni Şeybe'dür ki, üç kemerdir. İkinci bâb-ı Cenâze'dür ki, üç kemerdir. Buna Bâb-ı Abbas dahi derler. Dördüncü Bâb-ı Ali'dür ki üç kemerdir. Ve bu cümle on bir kemerdür ki, cidâr-ı şarkide vâki' olmuşdur. Beşinci Bâb-ı Bâzân'dur ki, iki kemerdir. Altıncı Bâb-ı Bağla'dur ki, iki kemerdür. Yedinci Bâb-ı Safâ'dur ki, (126 a) beş kemerdir. Safâ'nun mukâbelesinde vâki' olmuşdur. Sa'y-i beyne's-safâ ve'l-merve etmeğe bundan çıkulur. Sekizinci Bâbü'r-Rahmedür ki, iki kemerdür. Buna Bâb-ı Mücâhede dahi derler. Dokuzuncu Bâb-ı Hayâ'dur ki iki kemerdür. Onuncu Bâb-ı Şerif'dür ki, iki kemerdür. Buna Bâb-ı Beni Temennim dahi derler. On birinci Bâb-ı Emir Bahi ki, iki kemerdür. Bu cümle on yedi kemerdür ki, Cânib-i Yemânî'de vâki' olmuşdur. Şeriflerün sarayları bu cânibdedür. On ikinci Bâb-ı Harûde'dür ki, iki kemerdür ve buna bâb-ı Vedâ' dahi derler zirâ tavâf-ı Vedâ' olundukdan sonra bundan çıkulur. On üçüncü bâb İb-

rahim'dür ki, bir kemerdür. Ezmine-i mâziyeden İbrahim nâm bir hayyât var imiş ki, bu kapunun kurbünde olurmuş. Ana mensubdur. Bu cânib-i garbide olan ziyâdede vâki' olan on dördüncü bâb 'Umre'-dür ki, bir kemerdir. 'Umre için gidilüp gelindükde tavâfa bu kapudan girilir. Bu cümle dört kemerdür. Cânib-i garbîyyede vâki' olmuşdur. On beşinci bâb (126 b) Sedd'ür ki, bir kemerdir. On altıncı bâb Basita'dur ki, bir kemerdür. On yedinci bâb Dârü'n-Nedve'dür ki, bir kemerdür. On sekizinci bâb Ziyâde'dür ki, üç kemerdür. Bâb-ı Ziyâde ile Bâbü'n-Nedve cânib-i Şâmî'de olan Ziyâde'de vâki' olmuşdur ki, bu cümle altı kemerdür. Cânib-i Şamî'de vâki' olmuşdur. On dokuzuncu bâb Deribe'dür ki, bir kemerdür. Cidâr-ı Mescid-i Haram'dan munfasıldur. Safâ ile Merve mâbeyninde olan tarik-i vâsî' üzerine açılır. Bâbü's-selâm'dan girmek isteyen evvel bundan girüp mâbeyninde bir küçük çarşu vardır ki, attar dükkânlarıdır. Anu geçdükdün sonra Bâbü's-Selâm'dan Mescid-i Haram'a girer bu kapuların ekserinün hâlâ mevcûd olan binâları selâtîn-i âl-i Osman'ındur. Ammâ Bâb-ı İbrahim binâsı Sultân Kayıtbay'ındur.

F A S L

Mesâhif-i şerifi ihâta eden dâirede otuz üç sûtûn vaz' olunmuşdur. Otuz biri rûbîn ve ikisi ruhâmü'l-beyzdür. Üzerinde yüz kırk aded kandil-i âvihte vardır. Ve makâm-ı İbrahim aleyhi's- (127 a) selâmda on beş kandil ve makâm-ı Hanefî'de on yedi kandil makâm-ı Şâfi'de dokuz kandil âvihtedir. Ve makâm-ı Mâlikî ve Hanbelîde dahi üçer kandil âvihtedir ki, cem'ân seksen yedi kandil olur. Bunlar kıbâb-ı Mescid-i şerifde âvihte olan kanadilden mâ'adâ Beyt-i Mükerrrem etrafında olan kanâdıldür. Ve mescid-i şerifün iki tarafında olan ziyâdeler ile beş yüz elli dört aded sûtûn vardır ki, cevânib-i erba'asında dahi üçer safdur. Ve her dört sûtûndan biri hurde taşdan binâ olunmuş pâyedür. Üçü yekpâre beyaz mermerdür. Ve mesâhif-i şerifün vasatından Beyt-i şerife karîb gelicek sünnet-i nebevî üzere kemâl-i sükût ve vekâr ile her taraf yüz elli hatve ile tamâm olup kable't-tavâf Hacer-i şerifi takbil etdükdün sonra birkaç hatve sol cânibinden görünüp tavâfa niyyet edüp şurû' etmek gâliba on hatve ile tamam olur. Ba'de't-tavâf takbil-i Hacer

etdikden sonra mültezime varup (127 b) du'â etmek gâliba beş hatve ile mümkün olup andan tavâf namazın kılmak için verâ-yı makâm-ı İbrahim gâliba otuz beş hatve varılıp bu hisab üzere her usbu'-ı kâmil hatve ile tamam olur. Mescid-i şerifün cidâr-ı şarkisinden cidâr-ı garbîsine varınca seyr-i vasatla üç yüz elli hatve varılıp ve cidâr-ı Şâmîsinden cidâr-ı Yemanîsine varınca iki yüz altmış hatve ve bâb-ı Selâm'dan Mesâff-ı şerif cânibine varınca iki yüz hatvedür. Ve Mesâff-ı şerif hitâm-ı derûnu ruhâm-ı munakkaş ile mefrûşdur ve Mesâff-ı şerif dâiresinin birkaç zirâ' mikdârı bir haceri menhûtle mefrûşdur. Bu mevâzi'den mâ'adâ Mescid-i şerifün sahnı vezîr-i kubâ-yı rihte hisârdur. Ve Safâ ile Merve'nün mâbeyni seyr-i vasatla altı yüz elli hatvedür.

BÂB-I SÂDİS

İd-i şerifde Mahall-i icâbet-i a'lâ hüccâc-ı bi-riyâ olan mevâzi'-i mübâreke beyânındadır :

Cümleden biri pişgâh-ı Hacerü'l-esved-i mübârekdür ki, derûn-ı cennetü'l- (128 a) a'lâdan bir dürr-i beyzâ idi. Hazret-i Adem aleyhisselâm-ı dârü's-selâmdan Dârü'l-ümmete hubût etdikde sirişki çeşm-i gîr bâlî Mesih için ihrâc olunup ba'dehû beyt-i mükerrem vaz' olunmuş idi. Hazret-i Cibril-i Emin fermân-ı Rabbü'l-âlemin ile Beyt-i mükerremi Tufan-ı Nuh Aleyhisselâm'da suyu semâya ref' etdikde bu haceri mübâreki cebel-i Ebî Kubeys izn-i Hudâ ile nidâ idüp sâbikâ Cibril-i Emin ref' etdüğü beyt-i mu'azzamun bir dağı bende emânetdür. Alup mahalline vaz' edün dimekle alunup mahall-i vaz' olundu. Mürûr-ı ezmân ile dil-i siyâh-ı günahkârân aks-endâz olmağla levnî esved olmuştur. Bir dahi mültezemdür ki, hâcer-i mübârek ile bâb-ı şerifün vasatıdır. Bir dahi beyt-i mükerremün derûnî bir dahi matâf bir dahi rûkn-i yemânî ve bir dahi hatim-i şerifdür ki, Beyt-i şerif'den ihrâc olunduğu sâbikâ zikr olunmuşdur. Biri dahi mizâb-ı rahmetün altıdır ki, derûn-ı hatim-i şerifdedür. Biri dahi bâb-ı beyt-i şerifle rûkn-i şâmî (128 b) beyânında olan hazret-i mübârekdür ki Resûlullah Sallallahu aleyhi veselleme ve ümmetine salavât-ı hamse farz olundukda Cibril-i Emin aleyhisselâmü'l-meliki'l-mu'in iki gün ol mekân-ı latîfde hazret-i risâlet-penâha

evkât-ı hamsede pey-ender-pey imâmet eyleyüp bir gün vakt evvelide ve bir gün vakt âhiride kılmağı ta'lim eyledi. Biri dahi makâm-ı İbrahim aleyhi't-tehiyyetü ve't-teslimdedir. Bu bir haceri mübârekdür ki, hazret-i Halilü'r-rahman beyt-i mükerremi binâ eyledikde binâsı mürtefi' olup yerden erişmek mümkün olmayacak zir-i pâ-yı mübâreklerine vaz' etmişlerdi. Hacer-i mezkûrda mübârek ayakları hamıra batmış gibi tesir eylemişdi. Bir dahi cah-ı zemzemdür ki, Hazret-i İbrahim Alâ nebiyyina ve aleyhü't-teslim oğlu İsmail aleyhisselâmı validesi Hacer ile ol vâdide gayr-i zer'de terk etdikde ateş gâlebe eyledikde kalkup cüst ü cûy-ı mâ için safâ ile Merve miyânında hezar-güne ciddi ile sa'yolar idüp âkıbet mâden eser bulmayacak (129 a) girtü ciger köşesi yanına geldükde bir melek gördü ki, mevzi'-i zemzemi ökçesi ile bir rivâyetde cenâhi ile kazup mâ-yı zemzem zâhir oldu. Hazret-i Hacer gayetde ferahda sakâsını acele ile doldurduktan sonra zemzem ya'ni dur dur demesi ile durmuşdur. Resûlullah sallallahu te'âlâ aleyhi vessellem eger Hacer anamız zemzem ([dur] demese daima cereyân üzere olurdu deyü buyurdu. Biri Safâ ve biri Merve ve biri Safâ ile Merve mâbeyninde olan tarîk-i vâsi'dür ki, sa'iddür. Biri dahi müs'âraat-ı mu'allâya giden tarîk-i vâsi' üzerinde vâki' olan meylin mudde'adür ki, her bâr ol mahalden güzâr etdikçe Ka'be-i mükerremeye teveccüh edüp bu du'âyı okumak mesnûndur. Allahümme innete fi'l-evvelâ ve'l-âhıra hünâtı ve fi'z-zahiri fi'l-batını müdde'atı. Bir dahi sük-ı Minâ ve içinde vâki' olan cemerât-ı meyilleridür ki, hazret-i İbrahim oğlu hazret-i İsmail imtisâlen li-emrillahi'l-meliki'l-mennân kurban etmek için olup (129 b) giderken şeytan aleyhi'l-la'ne gelüp Hazret-i İsmail aleyhi's-selâmı izlâl etmek murâd edicek hazret-i İsmail yerden taş alup la'ine remy etmekle sol gözün çıkarmışdur. Ba'dehu Hakk-subhanehu ve te'âlâ hazret-i İsmail'e iktidâen mevzi'-i ma'hûdda remy cemmâz etmek bize vâcib eyledi. Bir dahi Cebel-i Arafat'dur ki, Hazret-i Adem aleyhi dârü's-selâmdan dârü'l-ümmete hazret-i Havva ile hubût etdiklerinde Hazret-i Âdem arazi-i Hindistan'dan Serendib'de Nûd nâm cebel üzerine ve Hazret-i Havva Cidde'ye nüzûl etmiş idi. İki yüz yıl mikdârı zaman nalân-ı giryân bir birlerini cûyân olup âkıbet arefe gününde mevzi'-i Arafat'da görüşüp beyinlerinde te'ârûf hâsıl olmağla ol mevzi'de mevzi'-i Arafat ve ol güne Arefe günü denildi. Müzdelife'den Arafat'a giden tarîk-i vâsi' üzerinde dört mil vardır ki, Müzdelife'den cânibine olan iki mil Ka'betullah'ın Harem

haddidür ve cebel-i (130 a) Arafat cânibine olan iki mil mevzi' Arafat'un haddidür. Bir dahi Müş'ir-i Haram ya'ni Müzdelife ki, cây-ı vuküf'dür. Bir dahi mescid-i Hayf'dur ki, içinde enbiyâ-ı izâm aleyhü's-salatü' ve's-selâmdan yetmiş aded beni namaz kılmışdır. Bir dahi cebel-i Nûr'da gâr-ı Hirâ'dur ki Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem kable ekser anda varup mukim olup ve hazret-i Cibril evvel anda nüzûl idüp hazrete vahiy getürmüşdür. Biri dahi Cebel-i Nur'dur ki, gâr-ı Hicret andadır. Biri dahi Cebel-i Ebî Kubey's'dür ki, Mu'cize-i şekkü'l-kamer anda vâki' olmuşdur. Biri dahi Mu'alla'dur ki, üç bin sahâbe-i güzîn ve ulemâ ve meşâyih-i din-i mübine mübit-i me'va ve cây-ı âsâyış Hadice-i kübrâdur. Radıallahu te'âlâ anhâdur. Ve'l-hâsıl Mekke-i mükerrreme etrâfında bir yer yoktur ki, hulûs-ı tâm ile du'â olundukdan sonra kabûl olmaya.

BÂB-I SÂBÎ'

Mescid-i Resûlullahı tecdîd ve ta'mîr edenlerin ve ba'zı ahvalinün beyânındadır.

Resûllah sallallahu te'âlâ aleyhi vessellem sa'âdet ile Mekke-i mükerrremeden hicret etdiklerinde (130 b) evvelâ Kubâ'ya nüzûl buyurup mescid-i Kubâ'yı ta'mîr etdiler ki, مسجد اس على التقوى من اول احق آن تقوم فيه âyet-i kerîmesi hakkında nâzil olmuşdur. Ba'dehû Medine-i Münevvereye irtihâl buyurdukda ensâr istikbâl idüp her biri nâke-i mübâreklerinün zimâmına yapışup kendüye çekmek istediklerinde Resûlullah sallallahu te'âlâ vessellem nâkeni kendü haline kon ki, me'mûredür deyü buyurdular. Pes nâke-i mübârek varup hâlâ mescid-i resûlullah olan mevzi'e çökdü. Resûlullah sallahi te'âlâ aleyhi vessellem nüzûl buyurdıklarından sonra nâke-i mübârekeyi İstanbul'da medfûn olan Ebî Eyyub-i Ensârî Radıallahu te'âlâ anhu hânesine alup mescid-i şerîf ve mesâkin-i mübâreke binâ olunca Resûlullah sallallahu te'âlâ aleyhi vessellem hazret-i Ebî Eyyub'un hânesinde sâkin olup mescid-i şerîfün yerini iştirâ etdüklerinden sonra binâsına muhacirîn ve ensâriler ki, mübâşeret buyurup cidârları kerpiç ve sakfı cerid ya'ni (131 a) soyulmuş ağaç kabuğu ve amûdların haseb-i nahlden binâ eylediler. Sa'âdetle kendüler dahi kerpiçini sahâbe-i güzîn ile bile taşırlar idi. Ba'dehû hazret-i Ömer

Radıallahu te'âlâ anhu zamân-ı hilâfetlerinde bir mikdâr tevsi' eyleyüp Resûlullah sallallahu te'âlâ aleyhi vessellem hazretlerinün binâsı gibi binâ eyledi. Ba'dehû hazret-i Osman Radıallahu te'âlâ anhu zaman-ı hilâfetlerinde evvelki binâların ta'mir edüp ziyâde ve kesîrül-hâk etdükdün sonra amûdların ve cidârların haccâra-i menkûşe ve sakfın sâc ile binâ eyledi. Ba'dehû hulafa-i Emeviyye'den Velid bin Abdülmelik ki ibn Ümeyye câmi'inin âmiridür, halife oldukda Ömer ibn Abdülaziz Medine-i Münevvere emâretin vermişidi. Hicret-i nebeviyye aleyhi ekmelü't-tehiyyeden sene-i seb'a ve semanede haber gönderüp Mescid-i şerîfün binâsını ve büyü't-ı evzâc-ı tâhirât hedmeyleyüp Mescid-i şerife ilhâk etmekle tûl-ı arzı iki yüz zirâ olmak üzere binâ eyleye. Böyle etmek ehl-i Medine dahi rızâ vermekle Ömer (131 b) ibn Abdülaziz hazretleri tecdîd-i Mescid-i şerife mübâşeret eyleyüp ahsen-i vechile itmâm eyledi.

Ba'dehû sene-i seb'a ve sittin mi'ede Mehemmed bin Mansur-ı Abbâsî Mescid-i şerîfi dahi tevsi' eyleyüp ve amûdlarının ekserini mermerden etdirüp ve kabri-i şerîfün etrâfını mermer ile yaptırdı. Ba'dehû hülâfâ-i Abbâsiyenin âhırı olan Musta'sım-ı Abbâsî zamanında mescid-i şerîfi huddâmından biri cânib-i şimâlden rivâyet-i garîbeden vâki' olan herâir elinde ateşile girdikde Hikmet-i ilâhî ba'zı âlât tutuşmağla mescid-i şerîfün ve Hicret-i Nebeviyyenün binâları ve hazret-i resûlü sallallahü aleyhi ve's-sellem üzerinde hutbe okudukları minber-i şerîf ve sâir âlât bi'l-küllîye ihrâk olup ba'zı amûdları sâkit olur. Musta'sım-ı Abbâsî binâsına mübâşeret etmiş iken itmâmı müyesser olmadan tîğ-i zulm ile Hulâgû ile maktûl olmağın selâtin-i Mısır'dan El-Melikü'z-Zâhir birisi sene-i ihdâ ve sittin ve sitte mi'ede ta'mîrine mübâşeret eyleyüp Mescid-i şerîfin ve Hücre-i (132 a) mutahharanun binâları ihsân vechile itmâm eyledikden sonra altun ile musakkaf bir minber dahi binâ eyledi. Bâdehû sene-i seb'a ve sittin ve sitte mi'ede Sultân Baybars kendü hacc-ı şerife varur ve sa'âdet-i ziyâret-i kabri-i Resûlullah ile müsta'id oldukda Hulefâ-i kabri-i resûlullah iltisâk etdiklerinde vaz'-ı bî-edebâne görmeğın etrâf-ı hücre-i mutahharaya trabuzanlar ettürdü. Ba'dehû sene-i sitte ve semânın ve semâne mi'ede vâki' şehri-i Ramazanın on üçüncü gün ya'ni gicesi bir şâike nâzil olup Mescid-i şerîf ve Hücre-i mutahhara ve Mescid-i şerîfde olan musâhif-i kütüb ve sülehâ-ı mücâvirîn nice kimesne ve ba'zı emti'a bi'l-küllîye ihrâk oldu. Ol zamanda sultân-ı Mısır olan sultân Kayıtbay vüzerâsından birini

gönderüp ihtimâm-ı tâm ile ta'mîr ü tecdide mübâşeret eyleyüp hâlâ mevcûd olan binâ ki ne tarz üzere idüğü İnşallahü te'âlâ zikir olursa gerekdir. Ve kubbe-i Hücre-i mutahharayı binâ eyledi. Ve Hücre-i mutahhara etrâfında olan şebeke-i rûbin dahi ol etdürmüştür. Mihrâb-ı (132 b) nebeviyyenin dahi hâlâ mevcûd olan binâsı anundur. Ve Mescid-i şerifün ol zamana gelince dört minâresi varmış. Ol bir minâre dahi binâ idüp beş olmuşdur -ki hâlâ cümlesi mevcûddur- Minâresi kurbünde bir medrese dahi binâ eylemişdir. Bundan sonra Mescid-i şerif-i nebevî bi'l-küllüye tecdid olunmamıştır. Ammâ selâtîn-i âl-i Osman hizmet-i Haremeyn-i muhteremeyn ile müşerref oldukdan sonra âsâr-ı cemile dahi ihdâs ve inşâ etmişlerdür. Cümleden biri merhûm Sultân Süleyman Hân Mescid-i şerifinün cânib-i şarkisinde olan cidâr-ı küşe-i Şâmiden Bâbü'r-Rahme'ye gelince halel-pezir olmağla tecdid eylemiştir. Ve Sultân Murad Hân-ı sâlis Mescid-i Şerifinün cânib-i kiblesinde olan üstüvâneler Sultân Kayıtbay binâsında altı sınıf iken üç saf dahi ziyâde kılmağla dokuz saf eyleyüp sakfını hurdece kubbecikler eylemişlerdür ki, evvelki binâdan minberdür. Zirâ Sultân Kayıtbay, Mescid-i şerifin sukûfuna ahşâb menkûşe etmişdür. Ve minber-i şerifün hâlâ mevcûd olan binâsı ki, ruhâm-ı ebyâz-ı münakkaş ile mebnîdür. Merkûm Murâd Hân'ındur. Ve selâtîn-i Osmaniyândan merhûm Sultân Ahmed Hân Hücre-i mutahharanun cânib-i kiblesinde olan hazrete selâm virecek pençereye bir levh-i simîn etdürüp demirlerini sîm-i hâlis kaplamışdur. Ve hazretin mübârek vech-i şeriflerü mehâdisinde kevkeb-i dürr-i sâbık yerine bir elmâs-ı kemer ziyâ vaz' etmişlerdür ki, Bâbü'r-Rahme'nün taşrasında bir sikâye ve abdest alacak musluklar binâ eylemişdür ki, selâtîn-i mâziyeden biri muvaffak olmamışdur. Ve mescid-i şerifün tûlî seyr-i vasatla iki yüz elli hatvedür. Ve arzı yüz kırk hatvedür. Ve hazretün zaman-ı şeriflerinde olan Mescid-i şerifün hudûdu cânib-i kiblesinde mihrâb-ı Resûlullah ve cânib-i şarkisinde Hücre-i mutahhara ve cânib-i garbî ve cânib-i Şâmî'de bir üstüvânedür ki, Bâbü'r-Rahme önündeki küşede vâki' olup üzerinde celî hat ile (133 b) bu üstüvâne ile cânib-i garbî ve cânib-i Şâmîde Mescid-i Resûlullah hudûdunun bir zirâ' dâhilledür, deyü arabî terkîb ile yazılmışdur.

(Devamı var)